

Największe procesy komunistów w Białymstoku w okresie II Rzeczypospolitej

CEL BADAŃ

Ustalenie okoliczności i specyfiki największych białostockich sądowych procesów komunistów w okresie II RP

Jarosław Wasilewski

Szkoła Doktorska UwB

Instytut Pamięi Narodowej Oddział w Białymstoku

ORCID: 0000-0001-7154-0774

KONTEKST

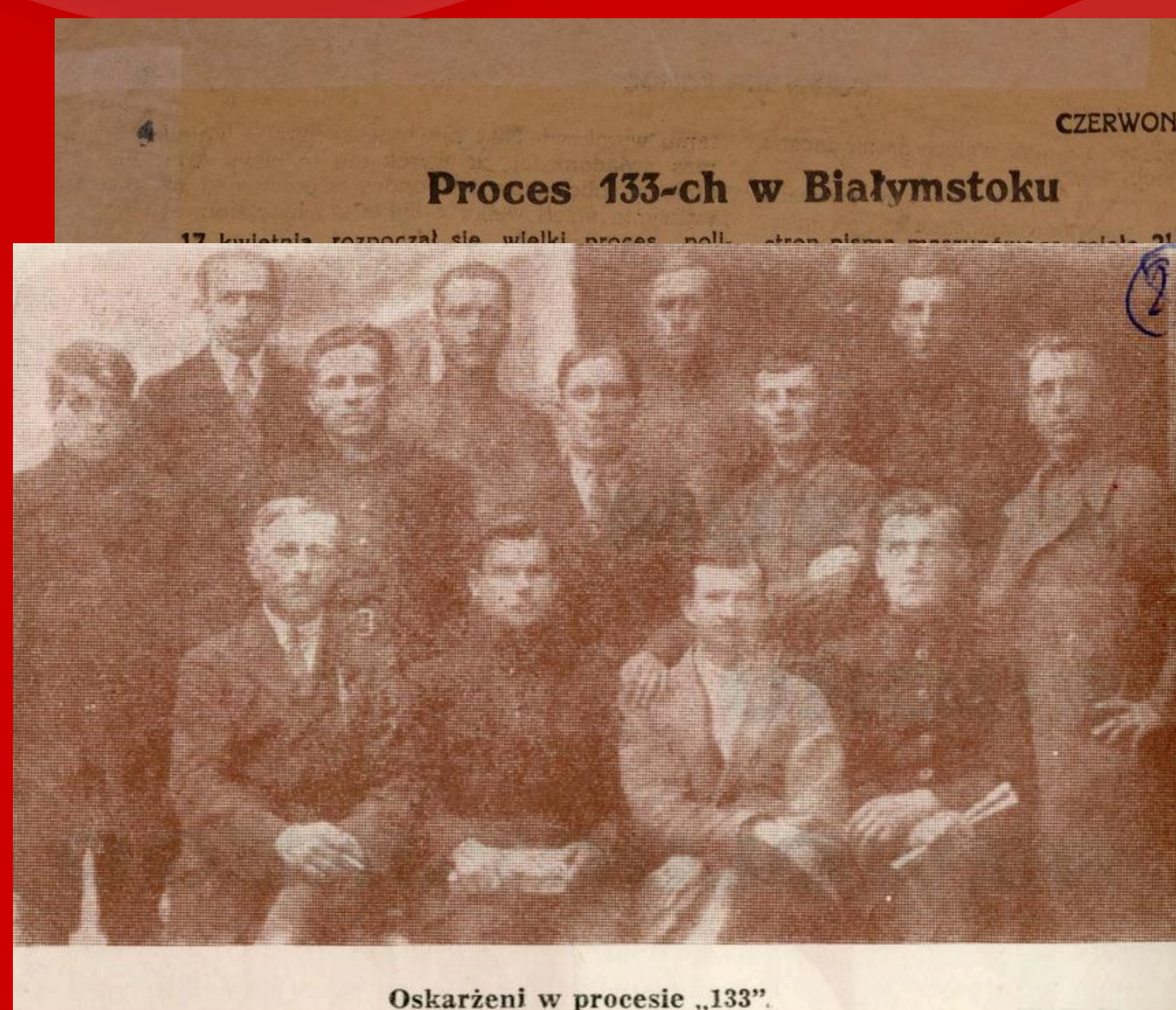
Władze odrodzonej po I wojnie światowej Rzeczypospolitej początkowo tolerowały działalność komunistów, ale po jawnej **zdradzie** jej działaczy w czasie **wojny polsko-sowieckiej** z lat 1919–1921, zwiększyły wysiłki by doprowadzić **do likwidacji** powołanej przez nich w 1918 r. **Komunistycznej Partii Robotniczej Polski** (od 1925 r. Komunistycznej Partii Polski) oraz zależnych od nich organizacji.

Ustawodawstwo **II RP** gwarantowało obywatelom **wolność słowa**, rozumianą nawet jako prawo do głoszenia poglądów komunistycznych – np. w sejmie **legalnie działała Frakcja Komunistyczna**, a należący do niej posłowie wykorzystywali tę trybunę do agitacji. Było to możliwe, gdyż **Sejm nie zgodził się** na wprowadzenie **zakazu prowadzenia działalności komunistycznej**. Dlatego policja chcąc doprowadzić do skazania komunistów była zmuszona dostarczać dowodów na ich **działalność wywrotową, antypaństwową**.

W 1928 oraz 1929 r. przed Sądem Okręgowym w Białymstoku odbyły się dwa procesy komunistyczne, które szczególnie mocno skupiły uwagę opinii publicznej. Zyskały one miana (od liczby oskarżonych) **procesów: „133” oraz „38”**. Przed Sądem stanęły osoby oskarżone o członkostwo w Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, autonomicznej części KPRP/KPP.

METODY BADAŃ

- *krytyka źródeł
- *rekonstrukcja faktów
- *dedukcja i indukcja
- *metoda porównawcza
- *metoda statystyczna

Proces 133

Termin: 17 IV–4 VI 1928 r.

Liczba stron aktu oskarżenia – 419.

Liczba świadków – 149.

Żądania prokuratora: od uniewinnienia (jedna osoba) do 8 lat ciężkiego więzienia (dla 37 oskarżonych).

Wyroki: od uniewinnienia (dla 26 osób) do 8 lat ciężkiego więzienia (Jacheta Szecman i Wiera Choruża).

Proces 38

Termin: 16 IV–27 IV 1929 r.

Liczba stron aktu oskarżenia – 140.

Żądania prokuratora: od uniewinnienia (jedna osoba) do kary dożywotniego ciężkiego więzienia.

Wyroki: od uniewinnienia (siedem osób) do 15 lat ciężkiego więzienia (pięć osób).

Wnioski

* Sądy uznały, że o prowadzeniu działalności wywrotowej świadczy **przynależność do partii** lub organizacji komunistycznej, posiadanie lub kolportaż ulotek, udział w nielegalnej manifestacji. Były to dowody na **działalność antypaństwową (art. 102 KK)**. Ale aby uzasadnić tę zależność, prokuratorzy powoływali jako **świadków oskarżenia „ekspertów”** (najczęściej **policjantów**), którzy *de facto* pełniąc rolę biegłych **przedstawiali cele, strukturę i metody działania partii i organizacji komunistycznych**.

* Oskarżeni przygotowali się do procesu m.in. decydując, **kto i do czego się przyzna**. Części z nich wyznaczono rolę agitatorów, inni skupiali się na atakowaniu świadków oskarżenia. Celowo dążono do **zakłócenia porządku**, kilkakrotnie sędzia usuwał oskarżonych z sali rozpraw za „nieopisaną wrzawę” oraz obrzucanie świadków „stkiem wyzwisk”.

* Na wymiar kary znaczący wpływ miało udowodnienie posiadania lub tylko zamiaru gromadzenia **broni**.

* Proces ujawnił niespodziewaną **solidarność** czołowych działaczy zwalczanej przez komunistów **PPS** względem niektórych oskarżonych narodowości **polskiej**.

* Istotną rolę w zdobywaniu dowodów odegrali komuniści, którzy podjęli **współpracę** ze śledczymi. Zostali **uniewinnieni** ale narazili się na **zemstę** dawnych towarzyszy – Jan Górski zeznający w procesie z 1928 r. zgodnie z oczekiwaniami prokuratora jeszcze przed ogłoszeniem wyroku został **otruty** przez „nieznanych sprawców”.